

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.12.211](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.211)

УДК 338.431.4

*Н. Л. Вільчинська,
асистент кафедри економіки
Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця*

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АПК

*N. L. Vilchynska
assistant, department of the economics
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia*

ANALYSIS OF FINANCIAL SECURITY OF INNOVATIVE ACTIVITY OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

Стаття присвячена актуальним питанням дослідження характерних особливостей фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Відображено місце України за рівнем інноваційної активності у світі. Визначено, що основними джерелами фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств, кошти державного бюджету, іноземних інвесторів та інші джерела. Проаналізовано обсяги та динаміку структури фінансування інновацій в Україні у 2013–2017 роках. Здійснено порівняння питомої ваги інновацій в ВВП України. Встановлено пріоритетність розвитку АПК. Визначено, що інноваційний розвиток АПК має максимально враховувати галузеві особливості його діяльності, бути зорієнтованим на нарощення можливостей зростання підприємств. Охарактеризовані складові АПК як однієї з підсистем економіки країни: виробництво, переробка сільськогосподарської продукції, їх матеріально – технічне забезпечення. Проаналізовано інноваційний розвиток сільськогосподарських та переробних підприємств в розрізі капітальних інвестицій. За умови застосування запропонованого визначення обсягів фінансування інноваційного розвитку можна оцінити та спрогнозувати активність інноваційного процесу в АПК.

The article is devoted to the actual issues of researching the specific features of the financial support of the innovation activity in Ukraine. The place of Ukraine is shown according to the level of the innovation activity in the world. It is determined that the main sources of financing innovative activity are the own funds of enterprises, state budget funds, foreign investors and other sources. The causes of reduction in funding for each source are investigated. The volumes and dynamics of the financing structure of innovations in Ukraine in 2013-2017 years are analyzed. The comparison of the share of innovations with the gross domestic product of Ukraine is carried out. The problems are given and suggestions are provided for improving the financial support of innovation activity. It was established that the state innovation policy did not contribute to the development of innovations in the analyzed period. It has established that, in contrast to the trend towards an increase in the total amount of expenditures aimed at innovation, their efficiency decreases annually. The priority of the agro-industrial complex development is established. Some problem aspects of the system of

information, accounting, analytical and statistical support for the further development of innovative activity of subjects of agrarian business have been identified here. It is determined, that the innovative development of the agro-industrial complex should take into consideration the branch features of its activity, focus on the possibilities increase of the enterprises growth. The components of the agro-industrial complex as one of the subsystems of the country's economy are characterized: production, processing of agricultural products, and their logistical support. The innovative development of agricultural and the processing enterprises in the context of capital investments is analyzed. With the application of the suggested identification of the amount of financing for innovation development, it is possible to estimate and predict the activity of the innovation process in the agro-industrial complex.

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; фінансове забезпечення; джерела фінансування; капітальні інвестиції.

Key words: innovations; innovation activity; financial security; sources of financing; capital investment.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Досліджуючи проблеми повільних перетворень інноваційного розвитку, обов'язковим є розгляд процесів акумулювання та складу фінансових ресурсів як економічної основи фінансового забезпечення інновацій. Від обсягів джерел фінансування залежить не тільки життєздатність інноваційної діяльності, але й ефективність результатів діяльності суб'єктів господарювання. Серед проблем фінансування інноваційного розвитку є питання оцінки можливостей зростання економічного потенціалу суб'єктів господарювання, використовуючи конкурентні переваги галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню поліпшення стану та оцінки фінансового забезпечення інноваційної діяльності аграрного сектору присвячені роботи А. Володіна, О. Гудзь, С. Ілляшенко, О. Дацій, Ю. Лупенко, П. Стецюка, В. Юрчишина та інших дослідників. За високої позитивної оцінки наукових досліджень з зазначеної проблематики окремі аспекти практичного характеру фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств АПК залишаються дискусійними і потребують комплексного вивчення і переосмислення.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження зумовлена необхідністю теоретичного і методологічного обґрунтування основних складових структури фінансових ресурсів, які забезпечують розвиток інноваційної діяльності України та АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний розвиток країни не можливий без достатнього фінансового забезпечення. Сьогодні ключовою є проблема залучення в інноваційний розвиток та їх раціональне використання. Від розв'язання даної проблеми залежать можливості подальшого економічного розвитку суб'єктів господарювання.

„Економічні перетворення 1990-х рр., які супроводжувалися різким падінням рівня виробництва і платоспроможності на тлі високих темпів інфляції, позначилися неухильним зниженням інноваційної активності підприємств, що сьогодні набуло незворотного характеру” [2]. На даний час, згідно з доповіддю “Глобальний індекс інновацій 2017”, підготовленою спільно Корнельським університетом, школою бізнесу INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), Глобальний індекс інновацій (ГІ) України – 50 місце серед 127 економік світу у 2017 році. Україна піднялася на 6 пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності, тобто співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів. [9].

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності - це комплекс методів та важелів впливу на інноваційну діяльність, який реалізується в різних формах через відповідну систему фінансування [1, с. 22]. Основу фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності становлять джерела фінансових ресурсів, до яких належать:

- бюджетні асигнування, які виділяються на загальнодержавному й місцевому рівнях;
- кошти спеціальних позабюджетних фондів фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які утворюються підприємствами, регіональними органами управління, іншими організаційними структурами;
- власні ресурси підприємств (промислові інвестиції із прибутку й у складі витрат виробництва);
- фінансові ресурси різних типів комерційних структур (інвестиційних компаній, комерційних банків, страхових об'єднань, холдингових фінансово-промислових груп тощо);
- кредитні ресурси спеціально уповноважених державою інвестиційних установ (банків);
- ресурси національних і зарубіжних наукових фондів, інноваційних, венчурних фондів;

- приватні накопичення фізичних осіб [3, с. 267].

Досліджуючи джерела фінансування інноваційної діяльності, доцільно було б розглянути їх з погляду рівнів економічної системи: на рівні макроекономіки – кошти державного бюджету, на рівні мікроекономіки – кошти суб'єктів господарювання (власні), на рівні світового господарства – кошти іноземних інвесторів. Для забезпечення об'єктивної оцінки стану інноваційної діяльності необхідно дослідити ступінь впливу кожної групи джерел.

Таблиця 1.
Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів				ВВП, млн грн	Загальна сума відносно ВВП, %
	власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела		
2013р						
9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3	1454931	0,7
2014р						
7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8	1566728	0,5
2015р						
13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0	1979458	0,7
2016р						
23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1	2383182	1,0
2017р						
9117,5	7704,1	227,3	107,8	1078,3	2982920	0,3

Аналізуючи дані табл.1 за 2013-2017 роки спостерігається нерівномірність у фінансуванні інноваційної діяльності. Найменше фінансових ресурсів було витрачено у 2017 році – 9117,5 млн.грн., найбільше у 2016 році – 23229, 5 млн.грн. Частка витрат на інноваційну діяльність від ВВП свідчить про низький рівень цього фінансування, порівняно з зарубіжними країнами, де питома вага коливається у межах 2-4%.

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності показав, що основним напрямом фінансування виступають власні кошти, питома вага яких за цей період коливалася від 72% у 2013 році до 94% у 2016 році від загальної суми витрат. Ці дані свідчать, що підприємства активнокладають частину прибутку у власний інноваційний розвиток. Але у 2017 році рівень фінансування за рахунок власних коштів зменшилося відповідно у 2,86 рази. Серед причин низької зацікавленості бізнесу в інноваційному розвитку необхідно відмітити: спрямованість власників окупити вкладення від попередніх проектів; високий ступінь ризику; нестача досвідчених кваліфікованих спеціалістів для освоєння інновацій.

Позитивним слід вважати залучення додаткових фінансових ресурсів із зовнішніх джерел - іноземних інвесторів, оскільки це сприяє розширенню можливостей бізнес – суб'єктів щодо успішного інноваційного розвитку. Так обсяги фінансування за рахунок іноземних інвесторів становлять 107,8 тис.грн. у 2017 році, що є одним з найвищих показників за останні роки.

Частка державних витрат на фінансування інновацій у 2017р. становила 2,28% що має позитивну тенденцію нарощування порівняно з 2015р. – 0,39% та з 2016р. - 0,77%. [5]. У економічно розвинутих країнах ця частка становить: Франції -2,25%, Німеччині -2,87%, Японії – 3,2%, Словенії -2,21% у 2017 році. У разі вибору бюджетних пріоритетів до уваги беруть передусім три чинники: національні цілі, необхідність вирішення найгостріших проблем конкретного періоду, реальні можливості національних наукових шкіл. Необхідно відмітити, що для більшості європейських країн характерним є приблизно рівний розподіл фінансових ресурсів на інноваційні розробки між державним і приватним капіталом.

Згідно даних державного Казначейства України бюджетне фінансування інноваційної діяльності найбільше отримав стратегічний пріоритет -технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу. Обсяг фінансування у 2017 році склав 151412,5 тис.грн. або 58,4% від всіх виділених коштів.

Доцільно зазначає О. Чемодуров, що при збільшенні обсягу бюджетних зобов'язань та постійному дефіциті бюджету можна чітко стверджувати, що державне фінансування на найближчу перспективу не може стати основним джерелом фінансування інноваційного розвитку [8, с. 43].

Фінансування за рахунок інших джерел також має змінну динаміку. Найбільша частка спостерігалася у 2013 році – 13,3%, коли обсяги становили 1311,3 млн. грн. У наступні три роки спостерігається тенденція до зменшення. У 2017 році питома вага інших джерел у загальній структурі джерел фінансування інноваційної діяльності становила 11,8%. Збільшення попиту на позиковий капітал для фінансування інноваційної діяльності дає можливість суб'єктам господарювання підвищити ефективність виробництва. Але в Україні дуже мала питома вага фінансування інноваційної діяльності за рахунок банківського сектору. Банки, оцінюючи всі можливі ризики, віддають перевагу низькотехнологічним галузям. Також самі суб'єкти господарювання мало зацікавлені в даному джерелі отримання коштів, насамперед через складність оформлення, сплату відсотків, надання майна під заставу, постійне зростання вартості кредитних ресурсів.

Загальна характеристика джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні дає чітке уявлення про

суттєву диспропорційність між обсягами власних коштів, коштів державного бюджету, іноземних інвесторів та інші джерел. Також, слід відзначити, що різкі коливання обсягів фінансування дестабілізують процес наукових досліджень та впровадження інновацій, не створюють можливості для вітчизняних підприємств займатися результативною інноваційною діяльністю і виробляти власний інноваційний продукт.

Необхідно відмітити, що кількість суб'єктів господарювання, що впроваджували інновації в Україні починаючи з 2012 року (1371од.) зменшилась у 2 рази і у 2017 році становила 759 од. Таким чином, динаміка загальної суми витрат у валовому внутрішньому продукті демонструє тенденцію до суттєвого падіння в межах відносно стабільного кола інноваційних суб'єктів господарювання.

Агропромисловий комплекс України справедливо вважається пріоритетною сукупністю галузей народного господарства для інноваційного розвитку країни. АПК має складну структуру, оскільки до нього належать: 1) галузі, що виробляють засоби для сільськогосподарського виробництва та інших галузей; 2) сільськогосподарське виробництво; 3) галузі, що здійснюють переробку, збереження, транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, доведення до споживача; 4) виробнича і соціальна інфраструктура.

Стосовно до АПК інновації являють собою «системні запровадження в аграрну сферу результатів науково – дослідної роботи, що приводять до позитивних якісних і кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшують склад навколишнього середовища»[5, с. 33].

Теоретичне узагальнення джерел фінансування інновацій в країні показує, що для подальшого їх зміцнення необхідно спрогнозувати перспективи розвитку інноваційних процесів в АПК. Це сприятиме ефективному трансформуванню сільського господарства, дозволить стимулювати всі види бізнес – процесів і, водночас забезпечить нарощування обсягів виробництва, що є надзвичайно важливо для України з її великим аграрним потенціалом. Але проведення моніторингу рівня інноваційного розвитку всіх бізнес – суб'єктів АПК України ускладнюється недосконалістю існуючої системи інформаційного та статистичного забезпечення.

На даний час згідно даних Держстату України відсутня інформація щодо інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Загальна статистика відносно джерел фінансування інновацій, структури інновацій та рівня інноваційної активності вітчизняних підприємств стосується, перш за все, підприємств промисловості.

Інноваційний розвиток тісно пов'язаний з капітальним інвестуванням, під яким розуміють сукупність витрат підприємства, спрямованих на придбання, виготовлення, розширення, модернізацію чи реконструкцію основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних необоротних активів, з метою отримання доходу чи економічної вигоди в майбутньому. Між інноваціями та інвестиціями існує прямий зв'язок. Оцінити інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств України реально можливо у розрізі капітальних інвестицій (табл. 2).

Таблиця 2
Динаміка капітальних інвестицій за окремими видами економічної діяльності України

Показник	2013р	2014р	2015р	2016р	2017р	Темп зростання 2017р до 2013р, %
ВВП, млн.грн.	1454931	1566728	1979458	2383182	2982920	205,02
Капітальні інвестиції усього, млн.грн.	249873,4	219419,9	273116,4	359216,4	448461,5	179,47
Загальна сума до ВВП, %	17,17	14,00	13,79	15,07	15,03	87,3
Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство	18587,4	18795,7	30154,7	50484,0	64243,3	345,62
Загальна сума до ВВП, %	1,27	1,19	1,52	2,11	2,15	168,2
- сільське						

господарство, мисливство та надання послуг	181750,0	18388,1	29309,7	49660,0	63400,7	248,83
- лісове господарство	383,4	381,0	788,5	777,1	768,9	200,54
- рибне господарство	29,0	26,6	56,5	46,9	73,7	254,13

Аналіз динаміки капітальних інвестицій в сільське господарство України у 2013-2017 роках свідчить про поступове зростання вкладень в цю галузь. Водночас частка інвестицій в сільське господарство в загальній сумі капітальних інвестицій в 2017р. порівняно з 2013р. зросла з 7,4% до 14,3% що свідчить про зростання загальної значущості галузі на фоні суттєвого зниження інвестицій в економіку України. Абсолютне зростання обсягу капітальних інвестицій не завжди об'єктивно характеризує стан та інвестиційну привабливість зазначених видів економічної діяльності. Тому доцільніше проаналізувати динаміку капітальних інвестицій за допомогою відносного показника, зокрема ВВП України.

Незважаючи на позитивні тенденції у зміні обсягу капітальних інвестицій в економіку України, їх частка у ВВП за аналізований період зменшилась з 17,17% у 2013р. до 15,03% у 2017р. при загально визначеному нормативному значенні у 25%. Цей показник вважається важливим індикатором економічної безпеки країни в усьому світі, що в даному випадку свідчить про дефіцит інвестиційних ресурсів. Водночас фінансування капітальних інвестицій у сільське господарство демонструє стабільне щорічне нарощування обсягів. Частка капітальних інвестицій у сільське господарство збільшилась на 68%.

Провідною галуззю АПК за обсягами залучення капітальних інвестицій є переробна промисловість, питома вага якої збільшилась з 44% у 2013 році до 49% у 2017 році. За видами економічної діяльності найбільша частка інноваційно активних підприємств припадає на виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів – 25,0 %, питома вага якої у ВВП України складає 1% (табл. 3).

Збільшення капітальних інвестицій у сільськогосподарське виробництво та у харчову промисловість дозволить оновити основні засоби підприємств, структурно перебудувати виробництво й збалансувати розвиток галузей АПК. Отже, вплив капітальних інвестицій повинен бути спрямований на досягнення активності інноваційних процесів, які сформують стабільний розвиток.

Таблиця 3.

Динаміка капітальних інвестицій за окремими видами промислової діяльності України

Показник	2013р	2014р	2015р	2016р	2017р	Темп зростання 2017р до 2013р, %
Усього промисловість, млн.грн.	97574,1	86242,0	87656,0	117753,6	143300,0	146,86
Переробна промисловість, млн.грн.	43025,6	41040,5	44563,1	55002,2	70402,0	163,62
Виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнов. виробів	14454,1	13313,6	12653,0	16938,5	17944,8	124,15
Загальна сума до ВВП, %	1,0	0,84	0,63	0,71	0,60	60,48

Висновки. Сучасний етап інноваційного розвитку країни визначається такими ознаками: 1) зростання кількості витрат на інноваційну діяльність; 2) основним джерелом фінансування є власні кошти суб'єктів господарювання та кошти інших джерел; 3) збільшення фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного бюджету; 4) недостатній рівень інформаційної підтримки інноваційної діяльності складових галузей АПК; 5) відсутність офіційних статистичних матеріалів відносно векторів інноваційного розвитку аграрної сфери; За виявлених тенденцій перспективами подальших наукових досліджень виступає пошук і обґрунтування ефективного фінансового механізму забезпечення розвитку, який примножить потенційні резерви і можливості інноваційного розвитку підприємств, знівелює ризики та дисбаланси.

Література.

1. Возняк Г. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія / Г. В. Возняк, А. Я. Кузнецова. – Київ : УБС НБУ, 2007. – 183 с.

2. Гудзь О.Є. Роль інновацій щодо забезпечення конкурентоспроможності та ефективності підприємства // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. Харків: ХНТУСГ, 2015 р. Вип. 161. С. 3– 11.
3. Голубовська О. А. Економіка України: фінансово-економічні проблеми інноваційного розвитку : монографія / О. А. Голубовська ; відп. ред. В. Ф. Беседін, А. С. Музиченко. – Київ : НДЕІ, 2012. 478 с.
4. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України / О. І. Дацій // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. - № 1. –С. 65-76.
5. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно – економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. - №9. – С.30-37.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: [стат. щоріч. за 2000–2017рр.]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
7. Лупенко Ю.О. Наукове забезпечення техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва в Україні / Ю.О. Лупенко, О.В. Захарчук, М.М. Могилова// Економіка АПК. – 2017. – № 5. – С. 5-10.
8. Чемодуров О.М. Проблеми фінансування інноваційної діяльності підприємств /О.М.Чемодуров //Економіка України. – 2013. – № 1. – С. 40–49.
9. The Global Innovation Index 2017. [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>

References.

1. Vozniak, H. V. and Kuznietsova, A. Ya. (2007), *Innovatsiina diialnist pro-myslovykh pidpriemstv ta sposoby yii finan-suvannia v Ukraini* [Innovative activity of industrial enterprises and ways of its financing in Ukraine], UBS NBU, Kyiv, Ukraine, P. 183.
2. Hudz, O. Ye. (2015), "The Role of Innovations in Ensuring Competitiveness and Efficiency of an Enterprise", *Visnyk KhNTUSH: Ekonomichni nauky*, vol. 161, pp. 3– 11.
3. Holubovska, O. A. (2012), *Ekonomika Ukrainy: finansovo-ekonomichni problemy innovatsiinoho rozvytku* [The Economics of Ukraine: Financial and Economic Problems of Innovation Development], NDEI, Kyiv, Ukraine, P. 478.
4. Datsii, O.I. (2011), "Financial support of innovations in the agroindustrial complex of Ukraine", *Problemy investytsiino-innovatsiinoho rozvytku*, vol. 1, pp. 65-76.
5. Kot, O.V. (2008), "Theoretical Aspects of Innovative Development of the Agrarian Sector of the Economy and its Organizational and Economic Provision", *Problemy nauky*, vol. 9, pp.30-37.
6. Scientific and innovative activity in Ukraine, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
7. Lupenko, Yu.O. Zakharchuk, O.V. and Mohylova, M.M. (2017), "Scientific support of technical and technological updating of agrarian production in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 5-10.
8. Chemodurov, O.M. (2013), "Problems of financing of innovative activity of enterprises", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 40–49.
9. The Global Innovation Index 2017. [Online], available at: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>

Стаття надійшла до редакції 19.12.2018 р.